

För att lyckas med sen sådd av höstoljeväxter måste groningsbetingelserna vara mycket bra och sorten den rätta. Men varmare höstar de senaste åren har tillika minskat chanstagandet som är mindre knutet till ett specifikt sådatum än man kanske tror.

Så sår man sent

3

Text och foto: Hans Jonsson,
Svensk Frötidning

Sen sådd av höstoljeväxter. En subtil balansgång där markens komplexa egenskaper, sorternas inneboende genetiska kvalitéer och vårt nyckfulla väder och klimat spelar huvudrollerna.

Höstoljeväxter har mervärden

Låt oss se det positivt. Den strävan som finns hos många lantbrukare att försöka så höstoljeväxter även om det börjar bli sent, har att göra med alla de positiva egenskaper som höstoljeväxter står för. Hög avkastningspotential, bra ekonomiskt utbyte, god växtföljd och en bra grödfördelning är några av dessa. Att tänja på gränserna för det säkra och bästa är en utmaning och möjlighet och det är det som denna artikel skall ta upp.

Försöksresultat med olika såtidpunkter är ofta svårtolkade som underlag för rekommendationer kring sena såtidpunkter. Här gäller det istället att plocka fram praktiska

erfarenheter och andra bedömningar och värderingar som vägledning. Till vår hjälp har vi den samlade sortexpertisen, duktiga rådgivare och SMHI:s väderdata.

Sorten anpassas till sådatum

Vi börjar med det som kanske ändå är det enklaste – sortvalet. Inför årets sådd står Svalöf Weibull och Scandinavian Seed tillsammans med cirka femton intressanta marknadssorter för höstraps och höstrybs (se tabell).

– Man ska ta hänsyn till både vinterhärdighet och höstutveckling när man väljer höstrapsort som är lämplig för sen sådd, berättar Roland Lyhagen, konsulent vid Svalöf Weibull.

Ju längre norrut man kommer desto viktigare blir vinterhärdigheten. Generellt sett är hybrid-sorterna snabbare och säkrare igång på hösten speciellt vid försenad sådd.

– Banjo och Kronos är likvärdiga

och mycket starka alternativ, medan Cadillac inte ska sås norr om Skåne betonar Roland Lyhagen.

Årets nykomlingar Carousel och SW Calypso rekommenderar Svalöf Weibull bara för sena sådder eftersom utsädet skördas i år och det kan bli svårt att hinna få fram tillräckliga mängder tidigt.

– Sen tycker jag inte man ska glömma höstrybsen som ett alternativ i vissa lägen, menar Roland Lyhagen.

Här är Largo huvudalternativ som ger åtminstone fem procent högre skörd än Salut.

Johan Klingspor VD vid Scandinavian Seed, menar att bland deras sortutbud är hybriderna Status och Disco huvudalternativ vid sen sådd. Bland linjesorterna utmärker sig Winner följt av Louise.

Varma höstar

Innan vi får goda råd från några av landets erfarna rådgivare, så kan

Att tänka på vid försenad sådd av höstoljeväxter

- > Se både till gröningsbetingelser och kalender.
- > Såbädden skall vara bästa tänkbara med jämn fröplacering och bra markfukten.
 - > Välj rätt sort – generellt är hybridsorterna snabbare och säkrare igång på hösten och det gäller särskilt vid försenad sådd.
- > Följ grödan intensivt de första veckorna för att avgöra hur den etableras och vilka insatser i form av växtnäring, ogräs- och skadegörarbekämpning som är motiverade.

jag inte låta bli att göra ett besök i SMHI:s gigantiska väderdatabank.

Att vi de senaste åren lyckats med allt senare sådder har nog inte undgått någon. Huvudanledningen till detta är givetvis introduktionen av hybridsorterna. Men har klimatet spelat någon roll?

För att lite grand ta klimatet på pulsen har jag valt ut medeltemperaturen för månaderna augusti, september och oktober åren 1964-2003 för SMHI:s väderstation i Lund (se figur). Medeltemperaturen för dessa månader kan man starkt förenklat se som ett mått på den värmeenergi som erbjuds höstrapsplantorna för höstutvecklingen. Tidsintervallet, 40 år tillbaka, kan väl anses som ett rimligt "mannaminne".

Det visar sig att de senaste tio åren har vi haft hälften av de varmaste höstarna under perioden 1964-2003. Man kan också notera att det är främst augusti och september som varit varmare. Längre än så här går jag inte i analysen eftersom verkligheten är långt mer komplex än lite temperaturdata. Likaså är det ju historia, det säger oss absolut ingenting alls om hur det blir det enskilda året. Men nog hade varit intressant med riktigt djuplodande studier kring klimatets påverkan på höstoljeväxternas utveckling!

Jämn etablering är viktigt

En lyckad sen sådd är mer än att välja rätt sort och ha tur med vädret. Det handlar om känsla för tillväxtbetingelser. Och samfällt gäller att för att lyckas med sen sådd är god markfukten, jämn och bra

fröplacering samt bästa tänkbara såbädd absoluta krav. Magnus Olsson HIR-rådgivare vid HS Malmöhus utvecklar ämnet.

– När det blir riktigt sen sådd avråder vi från Vemmerlövsmetoden och liknande etableringsmetoder med minimerad jordbearbetning. Det skall vara plöjt, bra såbädd och gärna behaglig och drivande jord, menar Magnus Olsson.

Fröplacering och såbädd är A och O för att lyckas. De senaste åren åren har sådder i Skåne en bit in i september lyckats. Det går att så senare men då är det rena chansningar.

– Vid sen sådd bör man öka utsädesmängden något. I övrigt bör man avvakta cirka en vecka till tio dagar efter sådd för att avgöra om grödan är värd att satsa på, beto- nar Magnus Olsson.

Kommer den igång bra, ja då är det full satsning. Normal såtid an-

ser HIR Malmöhus ligger kring 10-25 augusti.

– Sådd efter det är sent eller mycket sent anser Magnus Olsson.

Allt senare sådd

Skåne har de senaste åren stått för halva höstrapsarealen i Sverige. De tyngsta områden för den andra halvan är slätterna i Östergötland och Västra Götaland.

– Trots de senaste årens goda erfarenheter av sen höstraps sådd så är fortfarande huvudrekommendationen att inte så sent, säger Henrik Stadig, växtodlingsrådgivare vid HS Skaraborg.

Rekommenderat sådatum för området har förskjutits de senaste åren. Förr i tiden hade man den 5:e augusti som huvudrekommendation.

– Nu säger vi att den 15:e går bra, berättar Henrik Stadig. För att lyckas med sen sådd är det vikti-

Inte bra. Ojämning etablering är förödande vid sen sådd.

gaste att fröna gror direkt. Jordbearbetningen måste vara noggrannare än normalt vilket i praktiken ofta innebär hårdare bearbetning.

Det är många lantbrukare som de senaste åren lagt in tidigt mognande höstvetete följt av höstraps i växtföljden, och det har gått bra.

Men vi vet absolut inget om hur det fungerar vid kärvare höst och vinter.

Henrik Stadig berättar vidare att det bara är hybrider som gäller vid sen sådd. Ju senare sådd desto mer återhållsamhet med ogräsbekämpningen medan kvävegödslingen skall ske som normalt.

Tveksamt i norr

Höstoljeväxternas nordligaste utpost av betydelse är Mälardalen med omnejd. Höstrybsodlingen var en gång i tiden betydande men de senaste åren har höstrapsen vunnit terräng. David van Alphen de Veer, växtodlingsrådgivare vid Stockholms, Uppsala och Södermanlands läns Hushållningssällskap avråder från sena sådder och rekommenderar att i tveksamma lägen vänta till våren. Han har varit med om många misslyckade sena sådder samtidigt som det kalkylmässigt i genomsnitt går jämnt ut mellan höstraps och våraps.

Medveten chansning

Ja, hur skall vi nu knyta ihop säcken? Hur sent kan man så? Kan-ske sammanfattar Roland Lyhagen Svalöf Weibull problematiken bäst:

– Alla som sår sent vet att de tar en medveten risk men vill av olika anledningar ändå försöka sig på en höstrapsgröda. Man vet att man sedan länge har passerat optimal tidpunkt. Men genom bra tillväxtbetingelser i form av en optimal såbädd, bra markfukta, bra kväveförsörjning och rätt sort så kan chansningen lyckas. ■

Det har varit flera varma höstar de senaste tio åren

	Medeltemperatur, grader Celcius			
	Medel augusti-oktober	augusti	september	oktober
1994-2003	13,7	18,3	13,8	9,1
1984-1993	12,7	16,5	12,6	9,0
1974-1983	12,9	17,0	13,2	8,6
1964-1973	12,8	16,4	13,0	8,9
1964-2003	13,0	17,0	13,1	8,9

Källa: SMHI, väderstation Lund, medeltemperatur för månaderna augusti-oktober 1964-2003.

Rekommenderade ungefärliga såtidpunkter för Mälardalen

Gröda	Normal	Senaste sådatum
Höstraps, linje	5 augusti	15 augusti
Höstraps, hybrid	10 augusti	20 augusti
Höstrybs	15 augusti	25 augusti

Höstrybs från Svalöf Weibull

Huvudalternativ är Largo som ger 5-6 % högre råfettskörd jämfört med Salut.

Höstrapsorter från Svalöf Weibull

Sorttyp/sort	Höstutveckling *	Passar för sen sådd **	Vinterhärdighet ***
Hybridsorter			
Banjo	+++++	+++++	+++++
Kronos	+++++	+++++	+++++
SW Calypso	+++++	+++++	++++(+)
Linjesorter			
Carousel	+++(+)	+++(+)	+++
Cadillac	++++	+++	+(+)
SW Falstaff	+++	+++++	
Capitol	+++	++	+(+)
Express	+++	+	+
SW Celsius	++	+	++++

Valet av sort för sen sådd av höstraps är en kombination av höstutveckling och vinterhärdighet.

* += långsam höstutveckling, +++++ = mycket snabb och god höstutv.

** += olämplig för sen sådd, +++++ = bästa val för sen sådd

*** += svag vinterhärdighet, +++++ = mycket god vinterhärdighet

Höstrapsorter från Scandinavian Seed

Sorttyp/sort	Kommentar
Hybridsorter	
Status och Disco	Likvärdiga sorter som rekommenderas vid sen sådd. Så ej för tidigt.
Linjesorter	
Winner	Huvudalternativ bland linjesorterna vid sen sådd.
Louise	Andra alternativet bland linjesorterna vid sen sådd.
Frederic	Rekommenderas ej vid sen sådd.